

Vrije Universiteit Brussel

Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR
Pleinlaan 2, 1050 Brussel
<http://www.vub.ac.be/TOR/>

20 JAAR STUDENTEN MENSWETENSCHAPPEN AAN DE VUB

DEELRAPPORT I, ALGEMENE EVOLUTIES

TOR 2008/29

Mark Elchardus
Michael Debusscher
Wendy Smits
Bram Spruyt

Inhoud

1. INLEIDING	3
2. SOCIODEMOGRAFISCH PROFIEL VAN DE STUDENTEN	5
2.1. Leeftijd	6
2.2. Studierichting	8
2.3. Geslacht	9
2.4. Democratisch onderwijs	11
2.5. Een vrijzinnige universiteit	14
3. BESLUIT	17
4. BIBLIOGRAFIE	19

1 Inleiding¹

Sinds 1987 houdt de onderzoeksgroep TOR bij de eerstejaarsstudenten uit de humane wetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB) een enquête. Dat gebeurt steeds bij aanvang van het academiejaar en altijd tijdens een van de eerste lessen van de cursus Algemene Sociologie van Mark Elchardus. Op die manier wordt gepeild naar de houdingen en opvattingen van studenten nog voor zij beïnvloed kunnen zijn door het voor hen nieuwe universitaire milieu. Aanvankelijk gebeurde de dataverzameling tweejaarlijks, vanaf 2000 nagenoeg jaarlijks. De enquête staat inmiddels bekend als de "studentpoll".

Gedurende de voorbije 20 jaar werden studenten over uiteenlopende thema's en aan de hand van verschillende methoden bevraagd. Bepaalde thema's kwamen telkens aan bod. Zo vroegen we de studenten steeds naar hun politieke partijvoorkeur alsook naar een aantal houdingen die met die voorkeur samenhangen. Andere thema's kwamen maar één of een paar keer aan bod, meestal als voorbereiding van een ruimer onderzoek. De studentenpoll deed inderdaad ook dienst als laboratorium waarin thema's, vraagstellingen en onderzoeksmethoden worden uitgetest, alvorens op ruimere schaal te worden gebruikt. Op die manier gebeurde onder meer onderzoek naar naamgeving, de zelfidentiteit, de houding tegenover laaggeschoolden en ten opzichte van de wetenschap of het draagvlak van de solidariteit. Die functie van de studentenpoll heeft voor gevolg dat bepaalde vraagstellingen over de tijd variëren omdat gezocht werd naar de meest betrouwbare manier om bepaalde soorten informatie in te winnen. De poll werd daarnaast ook gebruikt als een didactisch middel om studenten een idee te geven van hoe veel sociologisch onderzoek concreet gebeurt. Doorgaans werden gestandaardiseerde vragenlijsten gebruikt, maar ook andere onderzoeksmethodes werden uitgeteerd. In 1998 kregen de studenten de opdracht een kort essay te schrijven over 'wat is zichzelf zijn?' en 'wat is

¹ De resultaten zoals gepresenteerd in dit document evenals in alle andere publicaties die op basis van een of meerdere studentenpolls werden geschreven, hadden nooit gerealiseerd kunnen worden zonder de inzet van vroegere en huidige assistenten en TOR-medewerkers. Bijzondere dank gaat naar Anton Derks, Jan Claeys, Koen Pelleriaux, Sven Sanctobin en Christel Vaeremans.

zelfontplooiing?' (daarover werd verslag uitgebracht in: Elchardus en Lauwers, 2000). De studenten die in 2001 bevroegd werden, contacteerden we vier jaar later, in 2005 opnieuw. Op die manier kwam een panelstudie tot stand waarin werd nagegaan welke impact het volgen van universitair onderwijs heeft op de houdingen van studenten (rapportering daarover vindt men in: Elchardus & Spruyt, 2008a en 2008b).

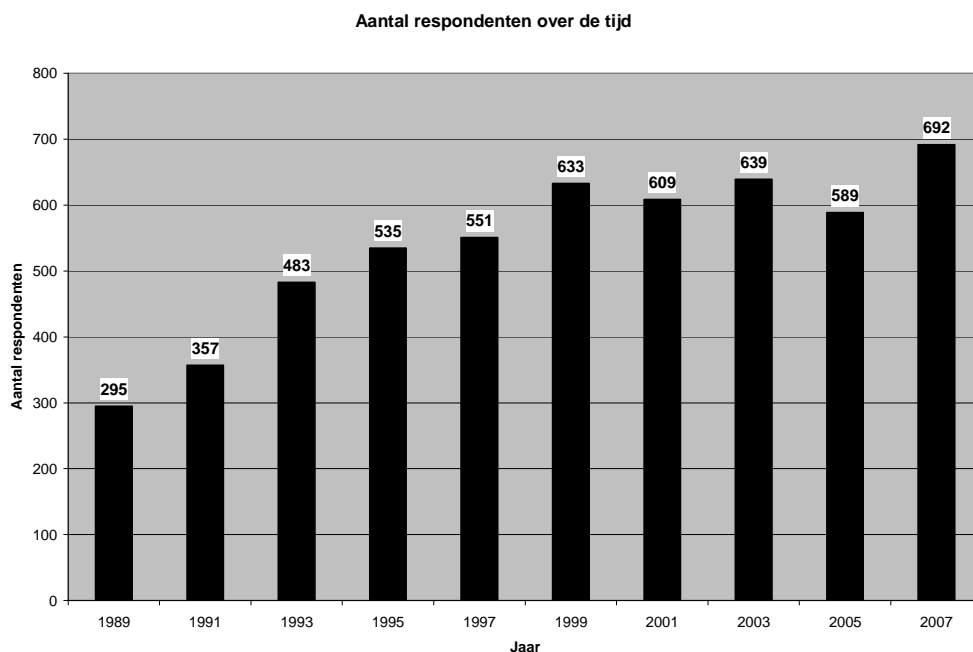
De gegevens die sinds 1987 werden verzameld bieden natuurlijk ook een boeiend beeld van de evolutie van de betrokken studentenbevolking en van hun houdingen. De resultaten van de studentenpoll werden daarom al tweemaal gesynthetiseerd (Debusscher & Elchardus, 1996; Debusscher et al., 1998). Tien jaar na de laatste synthese lijkt ons de tijd rijp om terug een balans op te maken. We doen dat in de vorm van 2 deelrapporten. Het eerste, onderhavige, "Algemene evoluties", gaat in op de specificiteit van het onderzochte publiek. Het tweede en langere deelrapport, "Studenten en politiek", concentreert zich op het thema dat in elke studentenpoll centraal stond, zijnde de sociaal-politieke houdingen en partijvoorkeuren van jongeren die aan het begin van hun universitaire loopbaan staan.

Reeds in vorige rapporteringen van de studentenenquête (Debusscher et al., 1996; Debusscher & Elchardus, 1998) werd gewezen op de specificiteit van jongeren die een universitaire studie aanvatten ten opzichte van hun leeftijdsgenoten. In dit eerste deelrapport gaan we dieper in op het sociodemografisch profiel van deze jongeren. Het is natuurlijk niet de bedoeling van deze studie een representatief beeld te geven van jonge universitairers. Het gaat immers om de studenten die kozen voor de VUB en die binnen die universiteit kozen voor een opleiding in de menswetenschappen. Haast alle richtingen menswetenschappen volgen Sociologie I bij Mark Elchardus (meer bepaald de studenten die kozen voor studies in de Agogiek, Communicatiewetenschappen, Criminologie, Economie, Politieke en sociale wetenschappen, Psychologie, Rechten, alsook richtingen of keuzevakken uit de handelswetenschappen, de geschiedenis en de filosofie). Die studenten volgen les in twee groepen, ongeveer 85 procent volgt de daglessen en 15 procent de herhalingslessen 's avonds. Die laatste zijn de studenten die de studie combineren met werk. De studentenpoll wordt afgenomen bij de "dagstudenten", de voltijdse studenten, doorgaans tijdens de tweede les van het academiejaar. Zij wordt ingevuld door de aanwezige studenten die dat willen doen.

In dit eerste deelrapport gaan we dieper in op de specificiteit van de onderzoekspopulatie en de wijze waarop deze over de tijd veranderde. Het schetsen van die bijzonderheid is niet alleen noodzakelijk om de resultaten m.b.t. de bestudeerde maatschappelijke thema's te kunnen duiden, zij kan ook iets leren over de veranderingen die zich aan de VUB hebben voltrokken.

We kijken eerst naar de evolutie van het aantal studenten dat aan de studentenpoll deelneemt, alsook naar de leeftijd, de studiekeuze en het geslacht van die studenten. Daarna gaan we dieper in op twee vragen. Is het studentenpubliek democratischer samengesteld dan 20 jaar geleden? Hebben de VUB-studenten hun levensbeschouwelijke specificiteit behouden? De Vrije Universiteit Brussel is één van de 7 universiteiten in Vlaanderen. Zij heeft een vrijzinnig karakter en in dat opzicht een levensbeschouwelijk profiel dat verschilt van dat van de grootste onderwijsverstrekker in Vlaanderen, het katholieke onderwijs. Als gevolg van de afnemende maatschappelijke verzuiling kan verwacht worden dat de keuze van onderwijsinstelling van jongeren minder wordt ingegeven door die ideologische verschillen. Blijkt dat ook uit onze gegevens?

2 Sociodemografisch profiel van de studenten

De gegevens van 1987 zijn niet meer digitaal beschikbaar waardoor we in dit rapport werken met de gegevens vanaf 1989. Bekijken we ten eerste het aantal studenten dat aan de poll deelnam. Als we het studentenaantal van 1989 en 2007 met elkaar vergelijken, stellen we meer dan een verdubbeling vast. In 2007 vulden bij de 700 studenten de poll (nagenoeg) volledig in. Het aantal dagstudenten bedroeg op dat ogenblik iets minder dan 1000, wat betekent dat meer dan 70 procent van die studenten aanwezig is in de les, deelneemt aan de poll en deze volledig en correct invult.

De verdubbeling van het aantal deelnemende studenten voltrok zich in de periode 1989-1999 toen het aantal studenten dat de cursus Sociologie I volgde, snel steeg. Nadien bleef dat aantal nagenoeg constant. Een eenvoudige optelsom leert dat we voor de periode 1989-2007 over de gegevens van meer dan 5300 studenten beschikken, als we enkel de tweejaarlijkse metingen gebruiken.²

2.1 LEEFTIJD

Eerste kandidatuurstudenten kenmerken zich door hun jeugdige leeftijd (zie tabel 1). De gemiddelde student is ongeveer 19 jaar oud. Wat er op wijst dat de overgrote meerderheid van die studenten jongeren zijn die meteen van het secundair onderwijs naar de universiteit zijn overgestapt. Dat was het geval in 1989 en is dat nog steeds in 2007. De schommelingen in leeftijd over de verschillende polljaren zijn klein en statistisch niet significant. Er heeft zich over de beschouwde periode dus geen verandering voorgedaan in de wijze waarop deze groep studenten de overgang van secundair onderwijs naar universiteit maakt³.

² Studentenvolledingen werden ook gehouden in 2000 en 2002. We beperken ons tot de gegevens met telkens tussenpozen van 2 jaar om het geheel presenteerbaar te houden.

³ Wel kan worden vastgesteld dat de heterogeniteit onder studenten - uitgedrukt in de standaardafwijking - eerst afnam (1989-1999) om vanaf 2001 terug toe te nemen. Aangezien de enquête afgenomen werd tijdens de dagcolleges kan een eventuele schommeling in het aantal avondstudenten hier niet echt een grote invloed op hebben.

Tabel 1: Evolutie van de leeftijd van de eerste kandidatuurstudenten

Jaar	Gemiddelde leeftijd	N	Standaardafwijking
1989	19.1	295	2.0
1991	19.3	354	3.2
1993	19.2	478	2.7
1995	19.0	532	1.9
1997	18.9	551	1.9
1999	18.8	630	1.3
2001	18.8	605	1.6
2003	19.0	639	2.8
2005	19.1	587	3.1
2007	19.1	692	2.7
Totaal	18.9	5353	2.6

One-way ANOVA F: 1.325; p: 0.218

We stellen wel vast dat de gemiddelde leeftijd verschilt naar studierichting (tabel 2). De studierichtingen rechten en communicatiewetenschappen en, in wat mindere mate, de richtingen psychologie/pedagogie, economie en sociale en culturele agogiek hebben een beduidend jonger publiek dan de studierichtingen filosofie, moraalwetenschappen, criminologie en politieke en sociale wetenschappen. De studenten in deze laatste richtingen vatten de studies op latere leeftijd aan, waarschijnlijk na reeds iets anders te hebben gestudeerd.

Tabel 2: Gemiddelde leeftijd naar studierichting

Richting	Gemiddelde leeftijd	N	Standaardafwijking
Politieke en sociale wetenschappen	19.7	442	3.6
Economie	18.9	504	2.2
Rechten	18.5	1126	2.5
Communicatiewetenschappen	18.7	987	1.3
Psychologie en pedagogie	18.8	1083	2.5
Sociale en culturele agogiek	18.8	422	1.8
Moraal wetenschappen	19.9	59	3.2
Filosofie	21.5	36	7.1
Criminologie	19.4	521	2.3
Andere	20.6	62	6.0
Vrije Student	25.6	8	12.3

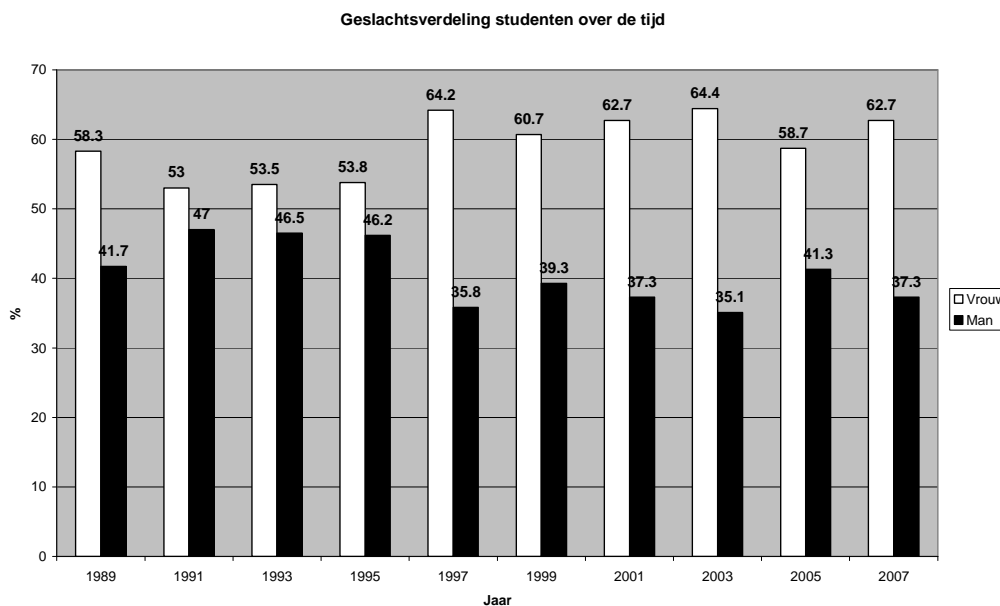
One-way ANOVA F: 19.819; p: .000

2.2 STUDIERICHTING

Tabel 3 geeft per jaar de relatieve verdeling van studenten over de verschillende studierichtingen. Het is duidelijk dat aan de VUB althans, de keuze binnen de menswetenschappen over de laatste 20 jaar sterk veranderd is. De meest opvallende verandering voltrok zich voor de psychologie en pedagogie. De studenten in die richting vormden in 1989 9 procent van het totaal aantal studenten en vertegenwoordigen in 2007 niet minder dan 22 procent. Die verschuiving wijst op een groeiende aandacht voor een rond het individu gecentreerde benadering van de menswetenschappen. Zij doet zich overigens voor aan alle universiteiten. Andere klimmers zijn criminologie en, in mindere mate, politieke en sociale wetenschappen. Een sterke daler is de communicatiewetenschappen waarvan het aandeel over de bestudeerde periode nagenoeg halveerde. Ook rechten en economie verliezen veld. De studiekeuze is binnen de menswetenschappen aan de VUB over de laatste 20 jaar sterk veranderd. Rechten, economie en communicatiewetenschappen vertegenwoordigden in 1989 niet minder dan 70 procent van de studenten in Sociologie I. In 2007 is dat nog 42,5 procent. Dat is minder dan de 48,2 procent gevormd door criminologie, psychologie en politieke en sociale wetenschappen, die in 1989 slechts 17,3 procent van de studenten leverden.

Richting	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Politieke en sociale wetenschappen	8.1	9.0	7.5	6.2	5.6	7.1	8.9	8.5	9.8	12.5
Economie	15.6	17.6	10.4	6.9	8.3	6.0	8.8	6.9	12.3	9.5
Rechten	29.5	30.0	31.3	22.1	22.3	16.9	15.9	18.5	18.2	19.1
Communicatiewetenschappen	25.4	22.1	18.4	23.6	15.6	24.0	19.6	15.3	14.3	13.9
Psychologie en pedagogie	9.2	13.7	15.3	18.1	22.7	24.2	24.3	23.4	23.6	21.8
Sociale en culturele agogiek	8.8	5.0	6.8	9.7	9.4	9.5	6.9	10.6	5.9	6.4
Moraal wetenschappen	0.3	0.6	0.4	1.9	2.2	1.9	2.2	1.1	0.0	0.0
Filosofie	0.7	0.8	0.4	1.1	1.6	0.6	0.2	0.8	0.2	0.5
Criminologie (Pas vanaf 1991!)	/	0.3	7.9	9.3	11.4	8.7	12.5	14.0	11.6	13.9
Andere/ Vrije student	2.4	0.8	1.7	1.1	0.7	1.1	0.8	0.6	3.9	2.3
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

2.3 GESLACHT

Traditioneel gaan studierichtingen uit de humane wetenschappen (mens- en sociale wetenschappen, rechten) door als zachte richtingen. Studierichtingen uit de exacte en toegepaste wetenschappen worden als harde richtingen bestempeld (Elchardus, Huyseune en Scheys, 1991). De relatie tussen studierichtingen en studiekeuze wordt vaak gezocht in de aard van de disciplines, in de cultuur van de opleiding en de aansluitende arbeidsmogelijkheden. De identiteit van de opleiding sluit aan bij traditionele onderscheiden die cultureel mannelijkheid van vrouwelijkheid onderscheiden. Zachte wetenschappen sluiten aan bij cultuur en menselijke interactie. Harde wetenschappen richten zich op de controle en het gebruik van de fysieke omgeving. Daarom is het niet onlogisch dat de geslachtsverdeling bij de studenten die wij bestuderen een overwicht van vrouwen toont.

Sinds het invoeren van de studentenpoll is de proportie vrouwelijke studenten steeds groter geweest dan de proportie mannelijke studenten. Vooral na 1995 wordt het overwicht van de vrouwen zeer groot. Hun aandeel schommelt dan, afhankelijk van het jaar, tussen de 59 en de 64 procent. Dat vrouwen de strijd om het universitair onderwijs in hun voordeel beslecht hebben, is genoegzaam bekend en wordt bevestigd door vergelijkingen op basis van representatieve data (Derks & Vermeersch, 2002). Wat ooit begon als een emancipatiebeweging mondt

tegenwoordig uit in een vrouwelijke oververtegenwoordiging die zich al bijzonder sterk aftekent in de menswetenschappen.

Binnen die menswetenschappen kiezen mannen en vrouwen tot op zekere hoogte nog voor verschillende studierichtingen. Nemen we de volledige studentenpopulaties over een tijdspanne van 20 jaar (tabel 4), dan onderscheiden zich duidelijk mannelijke en vrouwelijke richtingen. Omdat we geïnteresseerd zijn in de relatieve keuzeverschillen tussen mannen en vrouwen geven we de kolompercentages weer. Typische vrouwelijke richtingen zijn psychologie, pedagogie en agogiek. Veeleer mannelijke richtingen zijn politieke en sociale wetenschappen en vooral economie⁴. Voor de richtingen rechten of criminologie en de kleinere richtingen vinden we minder grote verschillen naar geslacht. Gegeven het erg vrouwelijke karakter van psychologie en pedagogie, is het duidelijk dat de sterke groei van die richting en de vervrouwelijking van de volledige studentengroep facetten zijn van eenzelfde ontwikkeling.

Tabel 4: Percentage mannen en vrouwen per studierichting (percentages)			
Richting	Vrouw (%)	Man (%)	Totaal (n)
Politieke en sociale wetenschappen	6.3	11.6	469
Economie	6.0	15.0	535
Rechten	19.9	22.3	1157
Communicatiewetenschappen	19.5	18.8	1066
Psychologie en pedagogie	26.1	12.8	1146
Sociale en culturele agogiek	10.0	5.4	451
Moraal wetenschappen	0.9	1.6	67
Filosofie	0.5	1.1	39
Criminologie (Pas vanaf 1991!)	9.6	9.2	522
Andere/ Vrije student	1.2	2.3	92
Totaal	100	100	5544

⁴ Voor alle duidelijkheid: het gaat hier over relatieve verschillen. Als we stellen dat mannen oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van vrouwen, betekent dit niet noodzakelijk dat er in de betrokken richting ook daadwerkelijk meer mannen dan vrouwen studeren. Het gaat m.a.w. om een conditionele en geen absolute kans.

2.4 DEMOCRATISCH ONDERWIJS

Toen in 1987 de studentenpoll voor het eerst werd georganiseerd, zag het onderwijslandschap er anders uit dan vandaag. De eerste generatie die zeker wist dat ze tot haar achttiende levensjaar (minstens deeltijds) leerplichtig zou zijn, was niet eens gestart aan het basisonderwijs (de verlenging van de leerplicht tot 18 jaar werd pas doorgevoerd in 1983). Het aandeel van ouders dat zelf hogere studies had gedaan, was lager dan vandaag. Hoewel het hoger onderwijs al een tijdje haar elitekarakter verloren had, was doorstromen naar hoger (universitair)onderwijs toen nog niet zo evident. Is het inmiddels gemakkelijker geworden?

Van alle universitaire richtingen zijn de humane wetenschappen waarschijnlijk het meest toegankelijk omdat er geen toelatingsexamens of specifieke diplomaveristen zijn. Toch vinden jongeren die in het secundair onderwijs een andere onderwijsvorm dan het ASO (algemeen secundair onderwijs) volgden nog nauwelijks de toegang tot die studierichtingen (tabel 5). In 1997 kwam 92 procent van de studenten uit het ASO. Hun aandeel neemt lichtjes af tot 88 procent. Dat gebeurt vooral ten voordele van de studenten uit het technisch secundair onderwijs (TSO). In 1997 vormden deze 7 procent, in 2007 10 procent van de studenten.

Tabel 5: Evolutie studenten naar gevolgde onderwijsvorm in het secundair onderwijs

Vorm	1997		1999		2001		2003		2005		2007	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ASO	502	91.8	574	91.1	548	90.7	565	88.6	513	88.0	606	87.7
TSO	39	7.1	45	7.1	45	7.5	58	9.1	60	10.3	71	10.3
BSO	2	0.4	3	0.5	2	0.3	4	0.6	4	0.7	5	0.7
KSO	4	0.7	8	1.3	9	1.5	11	1.7	6	1.0	9	1.3
Totaal	551	100	630	100	604	100	638	100	583	100	691	100

Die ontwikkeling kan als een bescheiden vorm van democratisering worden beschouwd. Valt natuurlijk nog te bezien of de slaagkansen van die studenten niet systematisch laag liggen. De gegevens in tabel 5 illustreren vooral de onwrikbaarheid van de Vlaamse onderwijsstructuur. De toegang tot de universiteit blijft grotendeels beperkt tot de leerlingen die afstuderen in het ASO. Dat is normaal omdat die studierichting ook wil voorbereiden op hoger onderwijs, maar we weten dat de kans om af te studeren in het ASO heel sterk samenhangt met de sociale achtergrond. Op die manier blijft de universiteit een weinig toegankelijke instelling. Leerlingen met een zwakke sociale achtergrond hebben in Vlaanderen

een lagere kans om een diploma universitair onderwijs te behalen. Dat is niet zozeer het geval omdat ze falen aan de universiteit, maar omdat ze een (veel) groter risico lopen nooit naar de universiteit te gaan.

Die vaststelling maakt het ook boeiend na te gaan hoe het opleidingsniveau van vader en moeder verdeeld is over de studenten. De resultaten van 2007 wijken af van de vorige polls omdat er in deze editie ook expliciet de mogelijkheid geboden werd aan te geven dat men niet zeker wist welk opleidingsniveau zijn/haar vader of moeder heeft. We focussen ons voor de trends daarom op de periode 1989-2005.

Wat betreft het opleidingsniveau van de vader valt op dat we de veranderingen dienen te zoeken in de categorieën hogescholenonderwijs (Hoger Onderwijs Buiten de Universiteit - HOBU) en de universitair geschoolde vaders. De eerste groep neemt in relatieve vertegenwoordiging af, terwijl de tweede groep toeneemt. Meer dan waarschijnlijk is over de betrokken periode het gemiddelde opleidingsniveau gestegen en kan dit deze trend verklaren. In dat geval echter zou men verwachten dat het relatieve aandeel van de vaders die geen diploma hoger onderwijs heeft over de bestudeerde periode afneemt, iets wat niet het geval is.

Tabel 6: Onderwijsniveau van de vader over de jaren heen (percentages)

	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Geen of Lager	4.8	6.8	3.6	3.6	4.5	5.1	5.1	5.9	5.3	4.9
Lager secundair	15.7	15.5	15.5	13.2	11.7	14.0	16.3	11.7	12.0	11.4
Hoger secundair	30.0	28.0	25.6	28.8	29.5	31.5	28.4	29.7	32.3	26.5
HOBU	29.7	26.8	30.5	28.4	26.5	24.6	26.1	24.8	22.5	19.3
Universiteit	19.5	21.5	23.9	24.5	26.0	22.6	22.4	26.0	25.4	25.8
Vader afwezig of niet gekend	0.3	1.4	0.8	1.5	1.9	2.2	1.7	1.8	2.4	12.0*
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Dit hoge percentage in vergelijking met de vorige polls is een gevolg van het voorzien van de antwoordmogelijkheid 'weet niet'.

Wat betreft het opleidingsniveau van de moeder zijn de vaststellingen enigszins anders. In dat geval is het veel duidelijker dat het gemiddelde opleidingsniveau van de moeder toenam over de bestudeerde periode. Het aantal moeders met een diploma secundair onderwijs (zowel lager als hoger) nam af. Terwijl het aandeel moeders met een diploma hoger onderwijs sterk toenam. In 1989 had 35 procent van de studenten een moeder met een hogeschool- of universitair diploma; in 2007 is dat niet minder dan 47 procent.

Tabel 7: Onderwijsniveau van de moeder over de jaren heen (percentages)

	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	JOB 2005
Geen of Lager	7.2	6.2	3.8	5.3	5.6	4.8	5.3	6.5	6.2	5.5	4.4
Lager secundair	18.1	20.0	18.2	17.6	14.5	14.0	15.6	13.2	10.8	12.2	14.0
Hoger secundair	39.9	37.2	34.8	37.0	35.3	39.5	30.1	31.5	31.8	27.8	43.5
HOBU	27.6	29.3	33.3	30.2	34.8	30.2	34.3	32.3	33.5	29.4	28.4
Universiteit	7.2	7.0	9.0	9.6	9.7	10.9	14.5	16.2	17.4	17.1	6.0
Moeder afwezig of niet gekend	0.0	0.3	0.8	0.4	0.2	0.6	0.2	0.2	0.3	8.0*	3.7
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*Dit hoge percentage in vergelijking met de vorige polls is een gevolg van het voorzien van de antwoordmogelijkheid 'weet niet'.

Het is duidelijk dat de studenten vandaag in grotere mate uit hoogopgeleide gezinnen komen dan 20 jaar geleden. Kinderen uit gezinnen met twee universitaire ouders vertegenwoordigden 4 procent van de studenten in 1989 en 13 procent in 2007. Kinderen waarvan minstens één van de ouders hoger onderwijs had gevolgd (hogeschool of universiteit) vertegenwoordigden 57 procent van de studenten in 1989 en 66 procent in 2007. Die verschuiving kan natuurlijk het gevolg zijn van de algemene verhoging van het onderwijspeil van de bevolking, maar dat neemt niet weg dat de studentenbevolking anders is samengesteld naar sociale achtergrond dan voorheen en in grotere mate uit hoger opgeleide gezinnen komt.

Tabel 8: Onderwijsniveau van de moeder over de jaren heen (percentages)

	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	JOB 2005
Geen van beiden HO	43.2	42.9	37.2	39.0	36.9	40.1	31.0	37.3	36.2	34.0	52.6
1 ouder HOBU*	21.9	20.5	20.9	19.6	19.5	21.1	18.6	18.4	17.7	17.8	19.8
1 ouder Universiteit	7.5	8.4	7.5	8.8	8.6	9.2	7.9	6.7	9.4	10.6	4.0
1 ouder HOBU en 1 universiteit	11.0	9.2	12.0	12.3	14.0	9.0	13.4	12.0	12.0	11.6	5.7
Beiden HOBU	12.3	13.5	15.5	13.6	14.3	13.0	18.4	13.8	13.8	13.0	12.9
Beiden Universiteit	4.1	5.5	6.9	6.7	6.7	7.7	10.7	11.7	11.0	13.0	5.0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* HOBU: Hogeschool buiten de universiteit

In vergelijking met de Vlaamse jongeren (JOB 2005) is er vooral een breukpunt bij het al dan niet hebben van een ouder met een universitair diploma (zie tabel 8). Zo zien we slechts beperkte verschuivingen over de tijd en kleine verschillen met de Vlaamse jongeren indien een of beide ouders een diploma HOBU heeft (zie grijs

gearceerde rijen). Maar van zodra één van de ouders een universitair diploma heeft, zijn de verschillen met de Vlaamse jeugd systematisch groter.

Mocht de toegang tot de menswetenschappen aan de VUB democratisch zijn in de zin dat de studentenbevolking representatief zou zijn voor de jongeren in hun geheel dan zou 53 procent uit gezinnen komen waarvan geen van de ouders hoger onderwijs volgde, 33 procent uit gezinnen waarvan één of beide ouders een hogeschooldiploma heeft en 9 procent uit gezinnen waarvan één of beide ouders een universitair diploma heeft. In feite komt 20 procent van de studenten uit die laatste gezinnen en slechts 36 procent uit de gezinnen waarvan geen van de ouders een diploma hoger onderwijs heeft.

Verstaat men onder democratisering de mate waarin de ouders van de studenten de ganse bevolking weerspiegelen, dan is het glashelder dat de gemiddelde universiteitsstudent nog steeds uit een geprivilegieerd milieu gerekruteerd wordt. De hier gepresenteerde gegevens laten niet toe iets te zeggen over de evolutie van democratisering in die zin en evenmin over de vergelijking van de VUB met andere universiteiten. Het is daarom niet meteen duidelijk of we de 36 procent van de studenten uit gezinnen waarvan geen van beide ouders hoger onderwijs volgde, moeten beschouwen als een blijk van openheid of als een blijk van geslotenheid van de universiteit. Het betekent wel dat ongeveer een derde van de bestudeerde studenten in 2007 de eerste zijn van hun gezin die naar de universiteit gaan.

2.5 EEN VRIJZINNIGE UNIVERSITEIT

In de "Vrije Universiteit Brussel" en het "vrij onderwijs" zegt "vrij" wel ongeveer hetzelfde met betrekking tot de relatie tot de overheid, maar niet met betrekking tot de levensbeschouwing. Het vrij onderwijs is nagenoeg volkomen katholiek, de Vrije Universiteit Brussel heeft een vrijzinnig, humanistisch profiel, dat zich in het verleden dikwijls profileerde door zich af te zetten tegen de confessionele invloed van de katholieke wereld. Toch blijken de studenten humane wetenschappen van de VUB voor haast 60 procent afkomstig uit het vrij, overwegend katholieke onderwijs. Hun aandeel is tussen 1989 en 2007 nagenoeg gestaag gegroeid, van 41 naar 58 procent.

In een bepaald opzicht hoeft dit niet te verbazen, gezien het zeer grote aandeel van het vrij, katholiek onderwijs in het secundair onderwijs in Vlaanderen. In het

schooljaar 2006-2007 zat 76 procent van de secundaire leerlingen in het vrij onderwijs. Toch wijst die vaststelling er op dat het vrijzinnige karakter van de VUB geen hinderpaal vormt voor leerlingen uit het katholiek secundair onderwijs. Dat wijst zeker op een mate van levensbeschouwelijke ontzuiling. De keuze voor de VUB wordt duidelijk ook en in belangrijke mate beïnvloed door andere dan levensbeschouwelijke overwegingen.

Die vaststelling mag ons echter niet blind maken voor de persistente specificiteit van de VUB. Vergeleken met hun aandeel in het secundair onderwijs zijn de leerlingen uit het gemeenschapsonderwijs er sterk oververtegenwoordigd. De 16 procent secundaire leerlingen uit het gemeenschapsonderwijs leveren 31 procent van de onderzochte eerste kandidatuurstudenten aan de VUB. Omgekeerd leveren de 76 procent studenten uit het vrij onderwijs, 58 procent van de hier beschouwde VUB-studenten.

Tabel 9: onderwijsnet over de jaren heen (percentages)

	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Vrij Onderwijs	41.2	45.2	49.5	41.0	57.2	58.2	55.6	58.6	58.4	58.1
Gemeenschaps	35.7	34.0	33.1	39.5	24.3	32.6	30.5	30.1	32.4	30.9
Gemeentelijk of prov	5.2	7.2	4.2	6.3	12.2	4.0	4.0	3.5	2.5	3.9
Verskillende netten	17.9	13.5	13.2	13.2	6.3	5.2	9.9	6.9	6.7	7.1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Ter vergelijking (Bron: Statistisch Jaarboek Vlaams Onderwijs):

Schoolbevolking secundair onderwijs (1998-1999):

75.0% Vrij onderwijs; 16.4% Gemeenschapsonderwijs; 8.6% Gemeentelijk of Provinciaal onderwijs

Schoolbevolking secundair onderwijs (2006-2007):

75.8% Vrij Onderwijs; 16.5% Gemeenschapsonderwijs; 7.7%

Dezelfde tendensen, groeiende ontzuiling met persistentie van levensbeschouwelijke specificiteit, blijkt uit de rechtstreekse vraag naar de levensbeschouwing. Vanaf 2003 werden in de poll daarover concrete vragen opgenomen (tabel 10). De mogelijke antwoordcategorieën waren echter niet steeds identiek (omdat gezocht werd naar meer hedendaagse, betrouwbare manieren om de levensbeschouwing te meten). Daarom werden een aantal categorieën samengenomen. We proberen een duidelijk onderscheid te maken tussen de mensen die zich omschrijven als christelijk, vrijzinnig en moslim. Dat laat een vrij brede categorie "anderen" over, waarvan de precieze samenstelling per jaar beschreven is in tabel 10.

Zowat een derde van de studentenbevolking omschrijft zich als "christelijk". Iets minder, rond de 30 procent noemt zich vrijzinnig. Bij de christelijke studenten zijn er veel die zich omschrijven als twijfelaars (in 2003 en 2007 werd de antwoordmogelijkheid 'christelijk maar twijfelt' voorzien en daarvoor tekenden respectievelijk 26,5 en 18,4 procent van de studenten, dat is dus de helft tot bijna de volledige groep die zich omschrijft als christelijk). Tussen de 8 en de 9 procent van de studenten blijkt moslims te zijn. Dat zijn er veel meer, 2,5 à 3 keer meer, dan in representatieve databanken van laatstejaars leerlingen secundair onderwijs. Waarschijnlijk is dat een gevolg van de locatie van de VUB in een grootstad. Het wijst er alleszins op dat de VUB een belangrijke rol speelt bij de integratie van die minderheidsgroep.

Tabel 10: Levensbeschouwing periode 2003-2007 (percentages)

Levensbeschouwing	TOR2000*	2003	2005	2007
Christelijk (al dan niet katholiek)	49.9	36.3	31.3	32.2
Vrijzinnig	13.8	29.9	30.1	30.4
Moslim	3.0	8.3	7.2	9.1
Andere	33.3 ^a	25.5 ^b	31.4 ^c	28.3 ^d

^asamenstelling: ongelovig: 17.6%; onverschillig: 11.7%; ander: 4.0%

^bsamenstelling: ongelovig: 15.2%; onverschillig: 6.0%; ander: 4.3%

^csamenstelling: ongelovig: 17.1%; onverschillig: 11.1%; ander: 3.2%

^dsamenstelling: ongelovig: 20.9%; onverschillig: 2.6%; ander: 4.3%

* TOR 2000: alleen 6de jaars leerlingen regulier secundair onderwijs (Technische gegevens zie De Groof, Elchardus & Stevens, 2001).

3 Besluit

Het aantal studenten dat aan de studentenpoll deelneemt is over de laatste 20 jaar meer dan verdubbeld, van bij de 300 naar bij de 700. Als we gebruik maken van de tweejaarlijkse peilingen vanaf 1989 beschikken we in 2007 over informatie betreffende 5300 studenten.

Het gaat om jonge mensen van bij de 19 jaar. Dat is zo over de ganse periode, wat betekent dat er zich voor de beschouwde bevolking over de laatste 20 jaar geen merkbare verandering heeft voorgedaan in de overgang van secundair naar universitair onderwijs. De overgrote meerderheid van de studenten komt meteen, in aansluiting op het secundair onderwijs naar de universiteit. Op dat vlak tekenen zich wel een paar lichte verschillen af tussen de studierichtingen. De eerstejaarsstudenten in de rechten en de communicatiewetenschappen zijn wat jonger dan die in de criminologie en de politieke en sociale wetenschappen. Die laatste richtingen worden meer gekozen door wat oudere studenten en/of door studenten die al eerder een andere studierichting uitprobeerden.

Over de tijd zien we ook de studiekeuze veranderen. Binnen de menswetenschappen doet er zich een zeer grote, bijna spectaculaire verschuiving voor. In 1989 vertegenwoordigden studenten in de rechten, economie en communicatiewetenschappen 70 procent van al de studenten in de menswetenschappen die de cursus sociologie volgden. In 2007 vertegenwoordigen zij nog 43 procent. De spectaculair gestegen afdelingen psychologie en criminologie en de eveneens, maar minder sterk gestegen richting politieke en sociale wetenschappen, groeiden over die zelfde periode van 17 naar 48 procent.

We zien over die zelfde periode en vooral na 1995 het studentenpubliek ook vervrouwelijken. Daar waar de groep aanvankelijk bij de 50 procent vrouwen telde is dat nu iets meer dan 60 procent. De verschuiving in studiekeuze en de vervrouwelijking zijn onderling overigens nauw verbonden omdat de sterkst stijgende studierichting, psychologie en opvoedkunde, ook een zeer vrouwelijke richting is.

De universiteitsstudenten komen nog steeds overwegend, voor bij de 90 procent, uit het algemeen secundair onderwijs. Toch zien we de laatste jaren een

bescheiden groei van het aantal studenten uit het technisch onderwijs dat naar de universiteit komt. Dit zou kunnen wijzen op een democratisering. Anderzijds stellen we vast dat 45 procent van de studenten een vader heeft met een hogeschool of een universitair diploma en 47 procent een moeder met een dergelijk diploma. Twintig procent van de studenten komt uit gezinnen waarvan minstens één van ouders een universitair diploma heeft. Ongeveer 9 procent van de leeftijdsgenoten van de studenten groeien op in dergelijke gezinnen. Als we de combinatie van het diploma van beide ouders bestuderen, blijkt de oververtegenwoordiging van jongeren met hoger opgeleide ouders aan de universiteit in vergelijking met de Vlaamse jongeren vooral geassocieerd te zijn met het hebben van een ouder met een diploma universitair onderwijs.

Het onderzochte studentenpubliek van de VUB wijst op ontzuiling. Zestig procent van de studenten heeft secundair onderwijs gelopen in een katholieke school, 30 procent in het gemeenschapsonderwijs. Dat maakt duidelijk dat andere factoren dan het levensbeschouwelijke karakter van de secundaire school een belangrijke rol spelen bij de keuze van universiteit. Toch blijkt uit die gegevens ook de persistente levensbeschouwelijke specificiteit van de VUB. Leerlingen uit het katholiek onderwijs zijn er ondervertegenwoordigd en leerlingen uit het gemeenschapsonderwijs sterk oververtegenwoordigd. Een derde van de studenten omschrijft zich als christelijk, maar een ruime meerderheid daarvan beschouwt zich meer bepaald als een twijfelend christen. Dertig procent van de studenten noemt zich vrijzinnig, terwijl naar schatting ongeveer 14 procent van hun leeftijdsgenoten zich zo omschrijft. Ten slotte kan ook worden vastgesteld dat 8 à 9 procent van de studenten zich omschrijft als moslim. Vergeleken met de leerlingen van het laatste jaar secundair onderwijs zijn moslims veel sterker aanwezig op de VUB, wat wijst op de integratiefunctie die deze grootstedelijke universiteit vervult.

4 Bibliografie

- Debusscher, M. & M. Elchardus (1998) *De generatie van '97. Politieke houdingen van jongeren in het Dutroux tijdperk. Een bondige beschrijving van een aantal bevindingen*. Brussel: Dienst Uitgaven VUB.
- Debusscher, M., Derks, A., Elchardus, M. & K. Pelleriaux (1996) *De generatie van '95. Houdingen en politieke voorkeur van de VUB-studenten in de humane wetenschappen, 1987-1995*. Brussel: VUB-Dienst Uitgaven.
- De Groof, S., Elchardus, M. & F. Stevens (2001) *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs tussen theorie en praktijk. Technisch verslag: beschrijving van de schalen. Bijlage bij het eindrapport van het OBPWO-project 98.01 in opdracht van het Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, op initiatief van de Vlaamse minister bevoegd door onderwijs*. Brussel: Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.
- Derks, A. & H. Vermeersch (2002) 'Studeren is voor mietjes!'. Een analyse van de genderverschillen in schools presteren. In: Elchardus, M. & I. Glorieux (red.) *De symbolische samenleving*. Tielt: Lannoo, pp. 215-241.
- Elchardus, M., Huysseune & M. Scheys (1991) Vrouwelijkheid en universitaire studiekeuze. In: M. Scheys (red.) *Rapporten en perspectieven omtrent vrouwenstudies, Vol III*. Brussel: VUBpress, pp. 27-54.
- Elchardus, M. & B. Spruyt (2008a; te verschijnen in Sociologie) Beïnvloedt hoger onderwijs de houding ten opzichte van extreem rechts?
- Elchardus, M & B. Spruyt (2008b; te verschijnen in Social Science Quarterly) The culture of academic disciplines and the sociopolitical attitudes of students. A test of selection and socialization effects.